

УДК [159.98:351.74](477)

Мілорадова Н.Е.,

к.психол.н., доцент, професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ, natashaM69@ukr.net

Україна, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ВУЗІВСЬКІЙ СТАДІЇ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ

У статті представлені результати дослідження особливостей емоційно-вольової сфери слідчих органів досудового розслідування на вузівській стадії професіогенезу у вищому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання. Визначено рівні розвитку вольових якостей майбутніх слідчих (цілеспрямованість, самоконтроль, самостійність, сміливість, наполегливість). Визначено специфіку прояву емоційної врівноваженості, напруженості, почуття провини та самоконтролю на різних етапах вузівської підготовки.

Ключові слова: професіогенез, слідчі органи досудового розслідування, вузівська стадія професіогенезу, емоційно-вольова сфера, вольові якості.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем сучасної психології є розкриття потенційних можливостей емоційно-вольової сфери людини та її ролі у особистісному та професійному самоздійсненні. В сучасних умовах соціальних та особистісних трансформацій та підвищення рівню екстремальності життя особливого значення набуває проблема емоційно-вольової стійкості особистості. Прагнення людини до адекватного реагування на життєві негарзди потребує відповідної поведінки, яка базується на розумінні механізмів емоційно-вольової регуляції.

Поведінка людини в екстремальних умовах визначається реакціями організму (адекватними, неадекватними), які за силою та характером залежать від збудника та індивідуально-психологічних особливостей особистості, зокрема її емоційно-вольової стійкості – інтегративної характеристики, що обумовлює здатність активізувати, регулювати та корегувати поведінку в екстремальних ситуаціях [2].

Дуже високим рівнем екстремальності характеризується діяльність працівників поліції. Результати досліджень психологів показують, що такі фактори, як ненормований робочий день, постійний контакт з асоціальними елементами, необхідність повної віддачі психічних і фізичних сил під час припинення злочинів, знижують функціональні резерви організму до їх повного виснаження [3, с.487–583]. Саме це потребує необхідності розвитку ефективних стратегій професійної стійкості, що базуються на розвинених емоційно-вольових якостях. Достатній розвиток емоційно-вольових якостей дозволяє працівникам поліції ефективно долати труднощі, брати на себе відповідальність в складних ситуаціях, бути емоційно стійкими і врівноваженими в конфліктних ситуаціях, здатними приймати оптимальні рішення в стресових ситуаціях та протидіяти чинникам, що викликають професійну деформацію. Сприятливим періодом для розвитку емоційно-вольових якостей особистості є навчання у вищому навчальному закладі. Тому вивчення особливостей емоційно-вольової сфери майбутніх поліцейських є достатньо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Воля особистості виражається у вольових якостях. Волю В. Селіванов [7] характеризує як певну сукупність психічних властивостей, що відображає досягнутий рівень свідомої саморегуляції. Ця сукупність властивостей формується впродовж життя. Вольові якості особистості є відносно сталими, незалежними від ситуації, стійкими психічними утвореннями. Автори по-різному визначають вольові якості, і як прояв волі, і як здібність, і як психічне утворення і навіть як вміння. Нам більше імпонує визначення запропоноване Б. Смірновим «... вольові якості – це особливості вольової регуляції, що проявляються в конкретних специфічних умовах, обумовлених характером труднощі яку необхідно здолати» [4, С.116].

В психології сформувалися і продовжують розвиватися теоретичні і експериментальні дослідження вольової регуляції (В. Іванніков, Е. Льїн, О. Смірнова, В. Селіванов, Т. Шульга та ін.), емоційної регуляції (І. Васильєв, О. Дашкевич, О. Тихомиров та ін.). Науковцями відмічається взаємозв'язок емоційної і вольової сторін регуляції (Л. Виготський, В. Селіванов, Л. Божовіч, О. Дашкевич та ін.)

Дослідженням актуальних проблем визначення та формування професійних характеристик представників ризиконебезпечних професій займалися Л. Аболін, В. Андрусюк, В. Вареник, Л. Дика Ф. Думко, В. Євдокімов, Ю. Ірхін, Л. Казміренко, Л. Кітаєв-Смик, Я. Когут, М. Корольчук, В. Крайнюк, П. Криворучко В. Маришук, Е. Носенко, В. Розов, В. Стасюк В. Пономаренко, О. Чебикін та ін.

Феномен емоційно-вольової стійкості є об'єктом наукових пошуків В. Асеева, Н. Бабич, Л. Божовіч, Ф. Василюка, В. Власова, Р. Гасанової, Л. Заварзіної, Є. Зеєра, П. Зільбермана, С. Кручиніна, О. Мороза, П. Решетникова, Е. Симаюка, О. Циганко, В. Чудновського та ін.

Проте, на наш погляд, все ще недостатньо робіт, присвячених вивченню особливостей емоційно-вольової регуляції поведінки, розвитку вольових якостей особистості слідчих на різних етапах професіоналізації.

Особливу увагу привертає вузівська стадія професіогенезу слідчих органів досудового розслідування, тому що саме на цій стадії професійної навчання відбувається цілеспрямоване засвоєння системи професійних знань, вмінь та навичок, формування цілісного уявлення про професійну спільноту, розвиток операційної основи діяльності та формування професійної готовності, одним з елементів якої є емоційно-вольовий.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження особливостей емоційно-вольової сфери слідчих органів досудового розслідування на вузівській стадії професіогенезу.

Виклад основного матеріалу. Професіогенез правоохоронця розуміється нами як поступовий, планомірний, поліструктурний, безперервний процес розвитку та становлення фахівця в професійному середовищі, головними параметрами якого виступають певні базові характеристики, а результатом є високий рівень професіоналізму. Весь процес професіогенезу правоохоронця включає послідовне проходження трьох стадій: 1) професійного самовизначення (довузівської); 2) професійного навчання (вузівської), 3) професійного розвитку (післявузівської).

На думку Б. Ананьєва [1] студентський, юнацький вік є сенситивним періодом для розвитку основних соціогенних структур особистості та розвитку професійної ідентичності майбутніх професіоналів. Це пов'язано з розвитком самосвідомості, професійним та особистісним самовизначенням, розвитком рефлексії, характерними для даного віку. Саме в цьому віці зростає значення відповідальності за свої вчинки, зміцнюються такі якості, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність, вміння володіти собою, підвищується інтерес до духовних і моральних проблем. Саме під час навчання у вищому навчальному закладі із специфічними умовами навчання у курсантів формується система знань та спеціальних умінь і навичок необхідних для ефективного виконання професійної діяльності правоохоронця. Упродовж всього періоду навчання майбутні правоохоронці проходять психологічну підготовку до майбутньої професії. Метою якої є [6] формування у курсантів адекватної, стійкої професійної мотивації до правоохоронної діяльності; розвиток професійно-важливих якостей; підтримка високого рівня психологічної готовності до виконання службових обов'язків як у типових так і у екстремальних умовах діяльності; формування відповідної корпоративної культури у службових колективах тощо. У процесі професійної підготовки уявлення курсантів про професію розширюються, формується професійна ідентичність і розвивається перспектива їх цілісного життєвого шляху. Створення в межах навчального закладу необхідних умов навчання сприяє залученню курсантів до цінностей професійної сфери, що у подальшому стає основою усвідомлення особистої професійної готовності та ефективної адаптації на початку трудової діяльності.

Стадія професійного навчання (вузівська) охоплює декілька етапів:

- етап вузівської адаптації, інтеріоризації та ревізії професійного потенціалу (1 курс),
- етап засвоєння професійних знань, вмінь та

навичок (2-3 курс),

– етап закріплення та усвідомлення професійної готовності (закінчення вузу зі специфічними умовами навчання – 4 курс).

Згідно з етапами професіогенезу правоохоронців вибірку дослідження склали 200 курсантів факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ яких було розділено на чотири групи: перша група – 50 курсантів першого курсу (25%); друга група – 50 курсантів другого курсу (25%); третя група – 50 курсантів третього курсу (25%); четверта група – 50 курсантів четвертого курсу навчання (25%).

Для дослідження особливостей емоційно-вольової сфери нами було використано: методику «Самооцінка вольових якостей студентів-спортсменів» розроблену Н. Стамбуловою та деякі фактори особистісного опитувальника Р. Кеттелла, а саме: С – емоційна нестабільність-стабільність; О – низьке-високе почуття провини; Q3 – низький-високий самоконтроль поведінки; Q4 – розслабленість-напруженість.

Методика «Самооцінка вольових якостей студентів-спортсменів» розроблена Н. Стамбуловою [4, с.320] дала можливість оцінити рівень розвитку вольових якостей: цілеспрямованості, наполегливості та завзятості, сміливості і рішучості, ініціативності і самостійності, самовладання і витримки у курсантів на різних курсах навчання у виші зі специфічними умовами навчання (див. рис.1-4). При цьому, вольові якості було діагностовано за двома параметрами: вираженість (наявність і стійкість прояву основних ознак вольової якості) та генералізованість (поширення якості на різні сфери життєдіяльності особистості, її універсальність). Необхідно зазначити, що на думку вчених вольова якість стає властивістю особистості, коли вона не пов'язана з конкретною ситуацією, а стає генералізованим способом поведінки особистості в усіх ситуаціях [1].

Як видно з рис. 1, у першокурсників усі показники вольових якостей мають низький рівень розвитку і лише один показник вираженості вольових якостей дещо вищий за показник генералізації, а саме показник цілеспрямованості ($18,40 \pm 2,78 > 15,50 \pm ,85$). Такі дані говорять про те, що першокурсники усвідомлено спрямовують власні зусилля на досягнення цілей лише в певних сферах діяльності. Інші показники вираженості вольових якостей дещо нижчі за їх генералізацію або співпадають: сміливість ($16,90 \pm 3,11 < 19,70 \pm 3,20$), наполегливість ($17,60 \pm 3,69 = 17,30 \pm ,09$), самостійність ($17,55 \pm 3,43 < 19,80 \pm 2,89$), самоконтроль ($17,75 \pm 2,52 < 19,30 \pm ,67$). Тобто, вольова активність першокурсників, їх сміливість, рішучість, самостійність і витримка розповсюджується на більшість сфер життєдіяльності. Ранжування показників вольових якостей першокурсників має наступну послідовність: цілеспрямованість – самоконтроль – наполегливість – самостійність – сміливість (див. рис. 1).

На рис. 2 відображено кругову діаграму розвитку вольових якостей другокурсників. Усі показники мають низький рівень розвитку. Показники вираженості цілеспрямованості ($18,90 \pm 3,24 > 17,55 \pm 3,24$) і наполегливості ($18,20 \pm 4,03 > 17,50 \pm 2,78$) дещо вищі за їх генералізованість. Іншими словами, другокурсники

вміють ставити цілі і наполегливо йти до їх здійснення не у всіх сферах життєдіяльності. В той час, коли сміливість ($18,60 \pm 3,18 < 20,55 \pm 3,98$) та самостійність ($22,40 \pm 4,68 < 21,50 \pm 4,43$) здатні проявляти значно більше і активніше. Вираженість самоконтролю співпадає з генералізованістю ($19,30 \pm 3,40 = 19,80 \pm 2,82$), проте має низький рівень розвитку, що свідчить про наявність у другокурсників схильності до імпульсивних, мало обдуманих емоційних реакцій, нестриманості.

Ранжування вказує на прагнення другокурсників до самостійності – самоконтролю – цілеспрямованості – сміливості – наполегливості (див. рис. 2). Тобто, на другому році навчання майбутні правоохоронці хочуть бути самостійними, контролювати власне життя і йти до цілей, але їм заважає епізодичний прояв волі. Другокурсникам необхідно розвивати вміння наполегливо йти до поставленої цілі попри труднощі і впродовж довгого часу.

У третьокурсників зафіксовано низький рівень розвитку показників вираженості цілеспрямованості ($19,37 \pm 3,13$), наполегливості ($19,53 \pm 2,83$) і самоконтролю ($19,37 \pm 4,44$) та середній рівень –

сміливості ($20,21 \pm 3,26$) і самостійності ($20,42 \pm 3,97$) (див. рис. 3). Показник генералізованості самоконтролю вище показника його вираженості ($20,89 \pm 3,55 > 19,37 \pm 4,44$), що свідчить про високу вольову активність, розширення самоконтролю і саморегуляції емоційної поведінки на різні сфери життя третьокурсників. Тоді як вираженість цілеспрямованості ($19,37 \pm 3,13 > 18,74 \pm 4,61$), сміливості ($20,21 \pm 3,26 > 19,89 \pm 3,07$) та наполегливості ($19,53 \pm 2,83 > 18,95 \pm 3,56$) нижча їх генералізованості, а показники самостійності практично співпадають ($20,42 \pm 3,97 = 20,84 \pm 2,53$).

Ранжування вольових якостей у третокурсників показало наступне: самостійність – сміливість – наполегливість – цілеспрямованість – самоконтроль. Тобто, третьокурсники проявляють сміливість у більшості сфер власної діяльності, прагнуть до самостійності та відповідальності за власне життя і здатні контролювати власну поведінку як в особистому житті так і в професійному. Проте, потребують розвитку наполегливості та цілеспрямованості.

Рис. 1. Особливості розвитку вольових якостей майбутніх слідчих першого курсу навчання, ($x_{\text{ср}}$, бали)

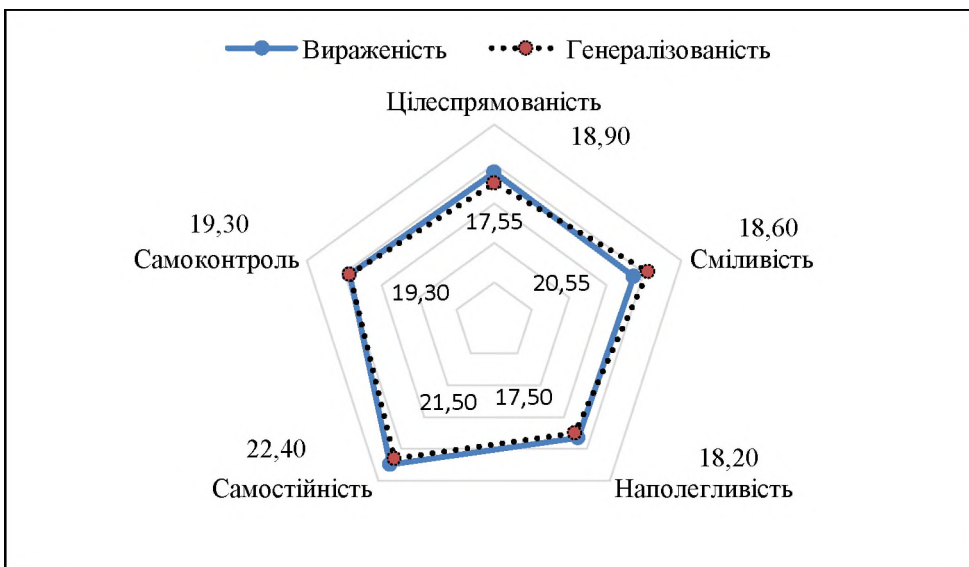

Рис. 2. Особливості розвитку вольових якостей майбутніх слідчих другого курсу навчання, ($x_{\text{ср}}$, бали)

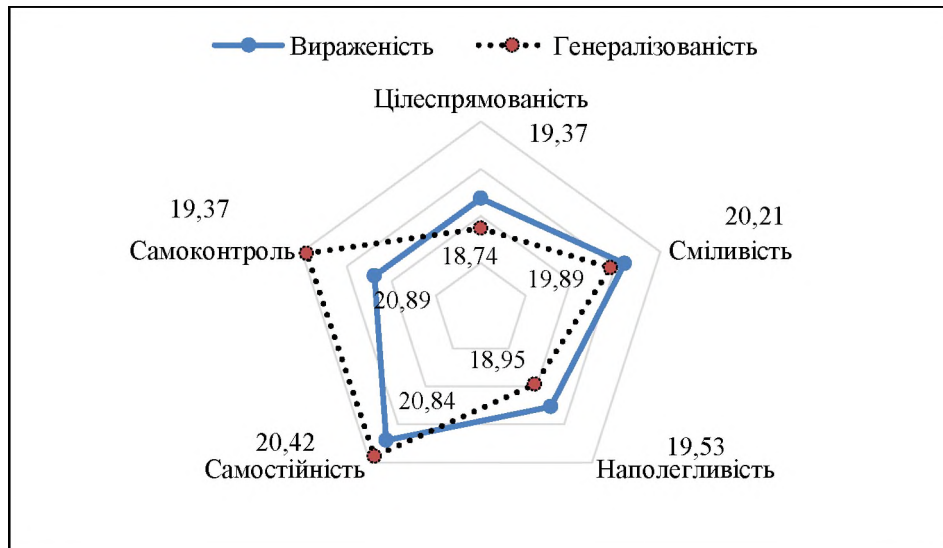

Рис. 3. Особливості розвитку вольових якостей майбутніх слідчих третього курсу навчання, (x_{ср}, бали)

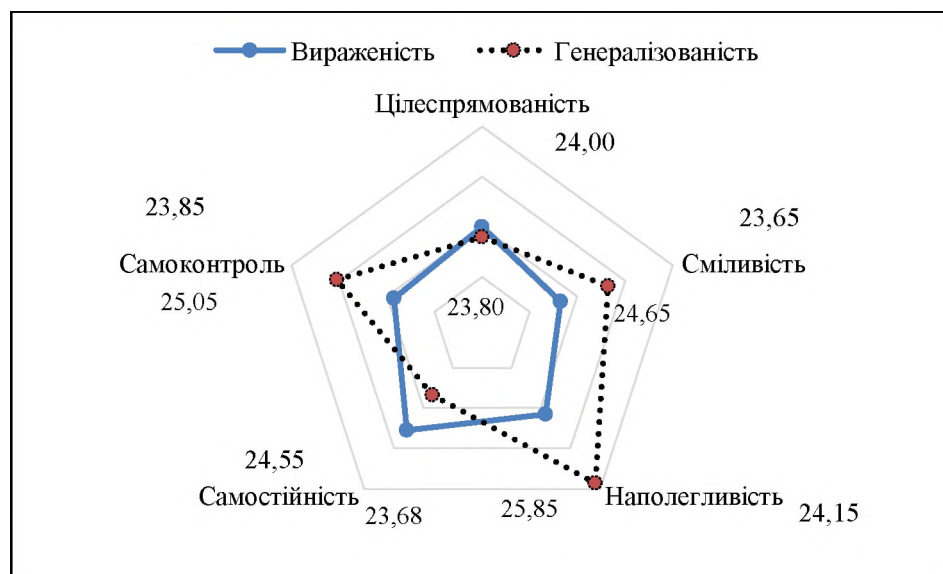

Рис. 4. Особливості розвитку вольових якостей майбутніх слідчих четвертого курсу навчання, (x_{ср}, бали)

З рис. 4 видно, що усі показники вираженості вольових якостей четвертокурсників мають середній рівень розвитку. При цьому, показники вираженості вольових якостей цілеспрямованості ($24,00 \pm 3,81 > 23,80 \pm 3,53$) і самостійності ($24,55 \pm 3,42 > 23,65 \pm 2,88$) вищі їх генералізованості, а сміливості ($23,65 \pm 3,57 < 24,65 \pm 3,18$), наполегливості ($24,15 \pm 3,11 < 25,85 \pm 2,52$) та самоконтролю ($23,85 \pm 2,87 < 25,05 \pm 1,84$) нижчі. За рангами якості розташувалися наступним чином: самостійність – наполегливість – цілеспрямованість – самоконтроль – сміливість.

Можемо стверджувати, що на четвертому курсі навчання майбутні правоохоронці проявляють наполегливість, сміливість і самоконтроль у більшості сфер власної життєдіяльності. Разом з тим, четвертокурсники потребують розвитку вміння ставити цілі у різних сферах життя і бути більш самостійними.

Отже, на першому і другому курсах навчання вольові якості особистості майбутніх правоохоронців мають низький, а на третьому і четвертому – середній рівні

розвитку. Визначено, що загалом вольові якості майбутніх правоохоронців частіше проявляються в конкретних ситуаціях і їх генералізованість, тобто розширення прояву вольових якостей на різні сфери життєдіяльності, потребує значної корекції на усіх чотирьох курсах навчання.

Подальше дослідження емоційно-вольової сфери майбутніх правоохоронців здійснювалось у напрямку аналізу сполучення деяких факторів особистісного опитувальника Р. Кеттелла [5], а саме: С – емоційна нестабільність-стабільність; О – низьке-високе почуття провини; Q3 – низький-високий самоконтроль поведінки; Q4 – розслабленість-напруженість (див. табл. 1–4).

З таблиці 1 видно, що у більшості майбутніх правоохоронців усіх чотирьох курсів навчання емоційна врівноваженість має середній та високий рівні розвитку. Такі показники характеризують їх як емоційно стійких, реалістичних, стриманих особистостей які мають постійні інтереси.

Таблиця 1

Рівень розвитку емоційної врівноваженості слідчих органів досудового розслідування на різних етапах вузівської підготовки, фактор С, (%)

Рівень	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	φ 1-2	φ 1-3	φ 1-4	φ 2-3	φ 2-4	φ 3-4
Низький	20	6	12	8	2,16*	1,09	1,76*	1,06	0,39	0,66
Середній	30	24	42	40	0,67	1,25	1,05	1,93*	1,72*	0,20
Високий	50	70	46	52	2,05*	0,40	0,20	2,45**	1,85*	0,60

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Зафіксовано низку статистично значимих відмінностей, а саме: на першому курсі навчання курсантів з низьким рівнем розвитку (20%) емоційної стійкості статистично значимо ($p \leq 0,05$) більше ніж на другому (6%) і третьому (12%) курсах; на другому курсі навчання курсантів з середнім рівнем розвитку емоційної врівноваженості (24%) статистично значимо ($p \leq 0,05$) менше порівняно з третім (43%) і четвертим (40%) курсами навчання; на другому курсі навчання курсантів з високим рівнем розвитку емоційної врівноваженості (70%) статистично значимо більше порівняно з третім (46%; при $p \leq 0,01$) і четвертим (52%; при $p \leq 0,05$) курсами навчання (див. табл. 1).

Аналіз показників таблиці 2 показав наступне: на

першому курсі навчання 20% курсантів мають низький рівень розвитку самоконтролю поведінки, вони слабо дисципліновані, не уважні до інших людей, їм важко дотримуватись соціальних вимог та норм поведінки; 32% курсантів мають середній рівень – вони здатні в певних випадках дотримуватись вимог соціальних норм та правил оточення, є схильні до емоційної, нерівноваженої реакції в поведінці; у 48% першокурсників зафіксовано високий рівень розвитку самоконтролю, вони здатні добре контролювати власні емоції та поведінку. Зафіксовано, що першокурсників з середнім рівнем розвитку самоконтролю (32%) статистично значимо ($p \leq 0,01$) більше ніж другокурсників (6%) та четвертокурсників (6%) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Рівень розвитку самоконтролю поведінки слідчих органів досудового розслідування на різних етапах вузівської підготовки, фактор Q3, (%)

Рівень	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	φ 1-2	φ 1-3	φ 1-4	φ 2-3	φ 2-4	φ 3-4
Низький	20	10	14	30	1,41	0,80	1,15	0,61	2,57**	1,96*
Середній	32	6	24	6	3,53**	0,89	3,53**	2,64**	-	2,64**
Високий	48	84	62	64	3,93**	1,41	1,61	2,53**	2,31**	0,20

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Діагностовано, що статистично значимо ($p \leq 0,01$) більше другокурсників (84%) мають високий рівень розвитку самоконтролю поведінки порівняно з майбутніми правоохоронцями першого (48%), третього (62%) та четвертого (64%) курсів навчання. Можемо стверджувати, що курсантам другого курсу властива цілеспрямованість та інтегрованість особистості при внутрішньому контролі суспільної поведінки.

Більшість курсантів третього курсу (62%) також мають високий рівень розвитку самоконтролю поведінки. Визначено, що третьокурсників з середнім рівнем розвитку самоконтролю поведінки (24%) статистично значимо ($p \leq 0,01$) більше ніж другокурсників (6%) та четвертокурсників (6%).

На четвертому курсі навчання 64% майбутніх правоохоронців мають високий рівень розвитку самоконтролю поведінки та емоцій. Проте, у четвертокурсників (30%)

діагностовано статистично значимо ($p \leq 0,05$) більше курсантів з низьким рівнем розвитку самоконтролю ніж у курсантів третього курсу (14%) навчання (див. табл. 2).

Як видно з таблиці 3, 30% першокурсників, 36% другокурсників, 44% третьокурсників та 42% четвертокурсників мають низький рівень розвитку почуття провини, що характеризує їх як впевнених у собі та власних здібностях людей.

Середній рівень розвитку почуття провини мають 24% першокурсників, 40% другокурсників, 42% третьокурсників та 36% четвертокурсників – це люди які можуть бути довірливими та спокійними, але мають тенденцію до тривожності, депресивності, певного почуття вини. При цьому, статистично значимо ($p \leq 0,05$) на другому (40%) і третьому (42%) курсах навчання таких курсантів більше ніж на першому (24%) (див. табл. 3).

Таблиця 3

Рівень розвитку почуття провини слідчих органів досудового розслідування на різних етапах вузівської підготовки, фактор Q, (%)

Рівень	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	φ 1-2	φ 1-3	φ 1-4	φ 2-3	φ 2-4	φ 3-4
Низький	30	36	44	42	0,63	1,45	1,25	0,81	0,61	0,20
Середній	24	40	42	36	1,72*	1,93*	1,31	0,20	0,41	0,61
Високий	46	24	14	22	2,33**	3,61**	2,57**	1,28	0,23	1,04

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Високий рівень розвитку почуття провини зафіксовано у 46% першокурсників, 24% другокурсників, 14% третьокурсників і 22% четвертокурсників. Ці курсанти іноді мають перепади настрою, дещо неспокійні та проявляють тривожність у невизначених ситуаціях. Слід зазначити, що першокурсників з розвиненим почуттям провини (46%) статистично значимо ($p \leq 0,01$) більше порівняно з курсантами другого (24%), третього (14%) і четвертого (22%) курсів навчання (див. табл. 3).

Показники за фактором Q4 дають можливість зробити наступні висновки: високий рівень розвитку напруженості характерний для 24% першокурсників, 6% другокурсників, 9% третьокурсників та 6% четвертокурсників. Цим курсантам властиве незадоволення бажань, їм досить важко пережити власні поразки та особливо негативно на них впливають психотравмуючі ситуації.

Середній рівень розвитку напруженості мають 26% майбутніх правоохоронців першого, 10% – другого, 9% –

третього і 14% – четвертого курсів навчання (див. табл. 4). Ці курсанти схильні зберігати незначне напруження, яке проявляється в деякій скутості дій та

думок, вони не достатньо швидко здатні до опанування складними життєвими ситуаціями.

Таблиця 4

Рівень розвитку напруженості слідчих органів досудового розслідування на різних етапах вузівської підготовки, фактор Q4, (%)

Рівень	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	φ 1-2	φ 1-3	φ 1-4	φ 2-3	φ 2-4	φ 3-4
Низький	50	34	32	30	1,62	1,84*	2,05*	0,42	0,83	0,41
Середній	26	10	9	14	0,71	0,96	0,22	0,25	0,93	1,19
Високий	24	6	9	6	1,58	0,73	1,58	0,84	-	0,84

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Низький рівень розвитку напруженості зафіксовано у більшості курсантів першого (50%), другого (34%), третього (32%) і четвертого (30%) курсів навчання. Ці курсанти схильні до розслабленості, врівноваженості, заспокоєння. При цьому, першокурсники (50%) статистично значимо ($p \leq 0,05$) більше здатні до розслабленості і врівно-важеності ніж курсанти третього (32%) і четвертого (30%) курсів навчання (див. табл. 4).

Висновки. Отже, протягом дослідження нами було виявлено такі особливості емоційно-вольової сфери слідчих органів досудового розслідування на вузівській стадії професійного розвитку:

– у більшості майбутніх слідчих на всіх етапах навчання емоційна врівноваженість має середній та високий рівні розвитку. Такі показники характеризують їх як емоційно стійких, реалістичних, стриманих особистостей;

– діагностується поступове зниження рівню напруженості від першого до четвертого курсу навчання;

– спостерігається тенденція, щодо підвищення рівню розвитку волонних якостей, так на першому і другому курсах навчання вольові якості особистості майбутніх слідчих мають низький, а на третьому і четвертому – середній рівні розвитку.

Разом з цим необхідно звернути увагу на розвиток: вміння наполегливо йти до поставленої цілі попри труднощі і впродовж довгого часу у другокурсників; наполегливість та цілеспрямованість у третьокурсників та вміння ставити цілі у різних сферах життя у випускників.

Перспективним, на наш погляд, буде визначення особливостей динаміки розвитку вольових якостей слідчих органів досудового розслідування на післявузівській стадії професіогенезу.

Література

1. Ананьев Б.Г. *Человек как предмет познания* / Б.Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.

2. Андрусишин Ю.І. Вплив емоційно-вольової стійкості особистості на її поведінку в екстремальних умовах / Ю.І. Андрусишин // *Проблеми екстремальної та кризової психології*. – 2013. – Вип. 14. Частина I. – С. 11-18.

3. Бандурка А.М., Землянская Е.В. *Психология руководителя: монография*. / А.М. Бандурка, Е.В. Землянская. – Харьков: Золотая миля. – 2013. – 720 с.

4. Ильин Е.П. *Мотивация и мотивы*. / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 368 с.

5. Капустина А.Н. *Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла* / А.Н. Капустина. – СПб.: «Речь». – 2001 – 112 с.

6. *Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів: навч. посіб.* / І.В. Жданова, П.В. Махренко, Н.Е. Мілорадова та ін.; за заг. ред. І.В. Жданової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2014. – 516 с.

7. Селиванов В.И. *Волевая регуляция активности личности* / В.И. Селиванов // *Психол. Журн.* – 1982. – Т.3. – №4. – С.13-25.

References

1. Anan'ev B.G. *Chelovek kak predmet poznaniya* / B.G. Anan'ev. – SPb.: Piter, 2001. – 288 s.

2. Andrusyshyn Yu.I. *Vplyv emotsiino-volovoi stikosti osobystosti na yii povedinky v ekstremalnykh umovakh* / Yu.I. Andrusyshyn // *Problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii*. – 2013. – Vyp. 14. Chastyna I. – S. 11-18.

3. Bandurka A.M., Zemlyanskaya Ye.V. *Psikhologiya rukovoditelya: monografiya*. / A.M. Bandurka, Ye.V. Zemlyanskaya. – Khar'kov: Zolotaya milya. – 2013. – 720 s.

4. Il'in Ye.P. *Motivatsiya i motivy*. / Ye.P. Il'in. – SPb.: Piter, 2009. – 368 s.

5. Kapustina A.N. *Mnogofaktornaya lichnostnaya metodika R. Kettella* / A.N. Kapustina. – SPb.: «Rech». – 2001 – 112 s.

6. *Profesiiino-psykholohichna pidhotovka pratsivnykiv slidchykh pidrozdiviv: navch. posib.* / I.V. Zhdanova, P.V. Makharenko, N.E. Miloradova ta in.; za zah. red. I.V. Zhdanovoi; MVS Ukrainy, Khar'kov. nats. un-t vnutr. sprav. – Khar'kov: KhNUVS, 2014. – 516 s.

7. Selivanov V.I. *Volevaya regulyatsiya aktyvnosti lichnosti* / V.I. Selivanov // *Psikhof. Zhurn.* – 1982. – T.3. – №4. – S.13-25.

Miloradova N.E.,

Ph.D. in Psychology, Associate Professor, Department of Psychology and pedagogy, Kharkov National University of Internal Affairs, natashaM69@ukr.net

Ukraine, Kharkov

THE FEATURES OF EMOTIONAL SPHERE OF INQUIRY OFFICERS DURING THE ACADEMICAL TRAINING

The article presents the results of study of emotional aspects of inquiry officers during the special academical training the author defined the development levels of charisma of future inquiry officers (goal orientation, self control, independence, courage, persistence). The author defined the features of the emotional well-being, emotional tension, sense of guilt and self-control on various stages of academical training.

Key words: professional development, inquiry officers, professional development during academical training, emotional aspect, charisma.